

RAPPORT MIGRASJONSPROSJEKTET

2013-12-31

Peter de Souza

Forord

Rapporten om migrasjonsprosjektet er en del av prosjektet "Demografiske utfordringer i Hedmark og Dalarna" som Grensekomiteen Hedmark-Dalarna har arbeidet med i 2013 . I rapporten presenterer Peter De Souza fra Høyskolen i Hedmark aktiviteter og resultater fra prosjektet . Disse aktivitetene er bl.a. bakgrunns- og forankringsarbeidet, kartlegging/konsekvensanalyse, seminarene og katalogen over gode eksempler fra 11 kommuner i Hedmark og Dalarna. I innledningskapitlet diskuteres konsekvenser av strukturendringer i ulike næringer, samfunnsendringer forøvrig og hvilke demografiske konsekvenser dette får i den nordiske periferien. Kapitlet viser også til de kommunal- og regionalpolitiske planer og prosjekter som skal ha en rolle i det framtidige arbeidet for å motvirke eller snu den utviklingen som finner sted i denne delen av Norden.

En stor del av rapporten er viet teori og empiri om forskning av migrasjon og det vises til en rekke eksempler fra prosjekter som er gjennomført for å rekruttere flere innbyggere, for å beholde de som allerede bor der og for å styrke velkomstarbeidet. Denne delen av rapporten har også klare referanser til det brede attraktivitetsbegrepet som demografiprojektet har jobbet ut i fra.

Avslutningsvis gis det noen anbefalinger om videre arbeid med demografiske utfordringer i Hedmark og Dalarna. Dette er anbefalinger som Grensekomiteen vil ta med seg i planleggingen av fase 2 i demografiprojektet.

Grensekomiteen Hedmark-Dalarna vil takke Peter de Souza for at han har fulgt demografiprojektet i 2013, for nyttige bidrag om gjennomføringen av prosjektet og for meget interessante eksempler på allerede gjennomførte migrasjonsprosjekter og ikke minst forslag til videre aktiviteter i fase 2 i demografiprojektet.

Falun og Hamar i desember 2013

Camilla Sahlander og Kjell Vaagen

Innehåll

Introduktion	3
En diskussion och presentation av uppdraget, ansökan och underlag	5
Seminarier, bakgrundsutredning (uppdragsdefinition), casebeskrivningar.....	7
Seminarier	7
Bakgrundsutredning	8
11 kommuner 11 case....	9
En diskussion kring relevant teori och empiri vad gäller forskning om och kring migration	10
Demografiska förutsättningar	10
Migration.....	12
De önskade migranterna	14
Bilderna och realiteterna.....	19
Boendet	20
De boende	21
Välkommandet	22
Vardagen	22
Platsen, kontexten.....	23
... och delar av infrastrukturen	23
Näringarna.....	24
Arbetsmarknaden.....	25
Politiska beslut, spontana processer, planerad framtid och lokal marknadsföring.....	27
Rekommendationer och eventuella förslag till underlag för ny ansökning.....	28
Referenser	30

Introduktion¹

Periferin², *udkanten*, glesbygden, *grisgrente strök*, landsbygden presenteras här inledningsvis i en generell betraktelse och i några mer specifika. Det föreliggande helhetsprojektets perspektiv är också ytterligare spetsat något mot det specifika i gränssamarbete, gränskommuner och gränsregioner, vilka är centrala i projektets perspektiv på konkreta utmaningar i specifikt Hedmarks fylke och Dalarnas län och projektets samarbetskommuner. Diskussionen i detta dokument förs i allmänhet på ett principiellt plan.

Perifera kommuner och regioner är kontinuerligt platser för en rad komplicerade förändringsprocesser. Livs- och familjecykler kopplade till årsvisa säsongsvariationer. Vardag, sorg och lycka. Detta, inom ramen för små och stora, kortsiktiga och långsiktiga samhällsprocesser. Periferins plats i dessa har sina speciella förtecken, där framgång möter motgång i olika perspektiv på vad som gynnar en positiv utveckling och vad gäller uppfattningar om vad som är en positiv utveckling. Demografin beskrivs ofta i dramatiska, kategoriska och negativa termer. En delprocess är att utflyttningen under en längre tid har varit och är större än inflyttningen. En befolkningsnedgång som kan innebära viktiga konsekvenser för livsvillkoren bland de kvarboende, där ett vikande skatteunderlag är en av flera orsaker till nedskärningar i den kommunala servicen och långsiktigt har långtgående strukturella konsekvenser för de norska och svenska samhällena. Liknande konsekvenser kan också ses vad avser offentlig transport och olika sociala och kulturella möjligheter och aktiviteter. Det är inte bara så att utflyttningen är större, utan också det faktum att de som flyttar ut är primärt de unga och yngre, medan de äldre och mycket gamla blir kvar, vilket, rent demografiskt innebär en åldrande befolkning. Samtidigt i denna, något dystra bild, ser man början på möjliga tendenser av förändringar i flödena, av medvetna processer kring innovativa servicelösningar och nya initiativ från frivilligsektorn. Periferins näringsverksamhet sviktar vad gäller sysselsättningen inom traditionella näringar också, något som i sig själv påverkar flyttningen. Flera interaktiva processer pågår som, dessvärre, förstärker varandra i en gemensam och ofta negativ riktning. Exempel på nya näringar, nya lösningar och nya inriktningar visar sig och återkommer också frekvent i berättelser utifrån byarna och kommunerna, kämpande under nästan omöjliga ekonomiska förutsättningar, men med livskraft och glädje.

Periferin har under en längre period genomgått en process med både fysiska och funktionella förändringar, en positiv produktivitet utveckling kopplat till en reducering av

¹ Här utnyttjas möjligheten att i denna not referera till en del viktiga och tankeväckande källor, som inte direkt citeras. Detta för att underbygga rapportens roll i en pågående framtida process. NORDREGIO. (2005). *Northern peripheral, sparsely populated regions in the European Union*. Stockholm: Nordregio. NORDREGIO. (2012). *Att möta demografiska förändringar - en handbok för inspiration till handling i nordiska kommuner och regioner*. Stockholm: Nordic centre for spatial development.

² Kommer att utnyttjas som samlingsbeteckning för icke-urbana och när-urbana områden. Terminologin här är rik och variationerna representerar olika täckningsgrad. För en mer utförlig konceptuell diskussion se Danson, M., & de Souza, P. (2012). *Regional development in Northern Europe : peripherality, marginality and border issues*. London: Routledge.

antalet arbetsplatser inom jord- och skogsbruk och med en förändrad näringsverksamhet inom traditionell tillverkningsindustri. Trä- och virkesindustri har som resultat av en formidabel teknologisk utveckling upplevt en reducereing av arbetskraften som kraftigt förändrat arbetsmarknadens möjligheter. Omstruktureringen har inom jordbruket inneburit större bruksenheter med en reducereing av antalet ägare, delvis också reducerat arealutnyttjande och antal anställda och därmed också boställen. Utflyttningen från periferin har skapat bostadsutrymme med en mängd tomma hus och lägenheter, men det är och blir svårigheter i att upprätthålla standarden i dessa. Begränsningar i arbetstillfällen och utbildningsmöjligheter, serviceförsämring och fysiskt förfall förstärker utflyttningstendensen och avhåller inflyttare från att fatta ett positivt flyttningsbeslut.

Fragment ur historien

Utan någon som helst ambition till ett historiskt perspektiv kan det ändå vara nyttigt att antyda några riktningar genom fragment ur en sådan process.

Frågan om hur grundläggande samhällsliga processer kännetecknar den närhistoriska bakgrundsbilden med ett långt perspektiv bakåt. Notera exempel från den samhällspolitiska debatten från mitten av förra århundradet.(Elander, 1978)

Frågan om grundläggande förändringar i regionalpolitikens inriktning och prioriteringar med en övergång från en betoning av fördelningspolitiska inslag till tillväxtorienterade.

Frågan om kommunala och regionalpolitiska processer med perspektiv från utveckling till att stävja avveckling. Från politiska inriktningar av karaktären 'Låt hela Sverige leva' och distriktpolitiska ambitioner, till ett slags upprätthållande försvar.

Ansvar för lokalsamhällets funktionella överlevnad har mer och mer vältrats över på den kommunala förvaltnings- och politiknivån.

"Kommunane i 2010 satsar sterkar på å tilltrekke seg nye innbyggjarar ved å gjere det attraktivt å bu i kommunen. Å trekkje til seg bedrifter utanfrå blir også sett på som klart viktigare i 2010 enn i 1995. Her har ein langtidstrend ikkje berre vorte broten, men også snudd. På 80-talet tørka akkvisjonsmarknaden for industribedrifter 'på vandring' inn, og vi såg ein sterk overgang til satsing på eigne etablerarar og eksisterande bedrifter (eigne ressursar) satsing på eigne ressursar har gått klart ned, men er likevel sett på som viktigare enn akkvisisjon som utvecklingsstrategi. Materialet kan tyde på at kommunane også satsar mindre på kompetanseutvikling i 2010. Det er i så fall overraskande og ikkje i tråd med FoU-tufta innovasjonsatsing. Men det kan også spegla av at kommunane i 2010 faktisk har greidd å rekruttere kompetansepersonale.»(Teigen & Lien, 2013, p. 251)

Perspektiv mot framtiden

Beroende på ursprunget/källan till en framtidsbild, rymmer den alltifrån dystopiska perspektiv av typen – "den som flyttar ut sist, släcker ljuset", till proaktiva, passionerade bilder av trendbrott och återuppväckt bygdemiljö. Karaktären på bilden/visionen är i sig ett centralt moment både för processens innehåll, graden av engagemang och valen av verktyg och riktning på den vidare utvecklingen. Ett centralt tema, som genomsyrar den engagerat

positive, är den fundamentala idén om inflyttning som en utvecklingspotential. Ibland med inslag, (som presenteras i termer av en mer 'realistisk' bedömning) av att åtminstone minska tempot i avfolkningsprocessen.³

Perspektiven framöver kan ändå identifieras i policydokument på olika nivåer, varav vi endast kort citerar den regionala nivån och hur denna tematik återkommer i uppdragsgivarens (Gränskommitténs) programmatiska skrivning:

Diskussion i anknytning till Dalastrategin

Fångar centrala frågor som har att göra med landsbygdsutvecklingen, kombinerat med framtida kompetensbehov och betydelsen av en stark attraktionskraft. Att erbjuda ett gott liv för oss som bor och verkar här. Att utgöra ett välkomnande län.

Utdrag ur Hedmarks regionala planstrategi för 2012-2015

En önskan om befolkningstillväxt är central, framför allt som verktyg för att uppnå tillväxt och utvecklingseffekter. Ålderspuckeln nämns. Kompetensbehov poängteras. Befolkningsutveckling som förutsättning leder också till befolkningsutveckling som resultat. Kompetens och näringsutveckling är huvudfrågan i den regionala strategin. Attraktivitet används som ett nyckelord.

Det gränsregionala samarbetet

Hedmark – Dalarna har temat regional attraktivitet som ett av 4 insatsområden i de gemensamma satsningarna⁴:

"Hedmark-Dalarna samarbetet skal aktivt arbeide for å styrke regionens attraktivitet og bidra til å utvikle den grensenære regionen til et felles arbeids- og opplevelsesområde"

Denna rapport/diskussion relaterar sig till det faktum att det pågående projektet har arbetat innanför attraktivitetsområdena företagsattraktivitet och bostadsattraktivitet.

En diskussion och presentation av uppdraget, ansökan och underlag

Bakgrund: För att kunna planera inför framtiden är det ytterst viktigt att ha en klar uppfattning om hur den demografiska verkligheten ser ut här och nu, men också hur

³ Vem som äger bilden, bildmakeriet är i sig en central dimension i de perspektiv som här fångas. Denna tematik har presenterats i ett föredrag av undertecknad under rubriken 'Ett centrum-definerat utvecklingsbegrepp utarmar periferin'.

⁴ Hedmark-Dalarna är två fylken som har samarbetat om gränsregionala utmaningar under en längre tid. Samarbetsprojektet Trust Hedmark-Dalarna som var ägt av 4 regionala myndigheter pågick i perioden 2008-2012 och blev avlöst av Hedmark-Dalarna samarbetet – Grense-kommittén. Trust Hedmark-Dalarna arbetade med en rad av demografiska teman och arrangemang och det är bl a erfarenheterna från detta arbete som vidareförs i form av föreliggande demografiprojekt mellan kommuner och organisationer i Hedmark och Dalarna. I Trust-projektet arbetades det med följande aktiviteter: Processamling for de 4 grense-kommunene. Tenketankseminarer och temaseminarer (kompetensförsörjning) om olika typer av demografiska utmaningar och studieturer.

processen har utvecklats fram till nuet. Oavsett hur komplex man gör analysen, kommer det dock aldrig att vara möjligt att förutspå framtiden till 100 %, men det är ändå möjligt att göra kvalificerade gissningar om vad som bör beaktas i den fortsatta utvecklingsprocessen och därmed i planeringen. Centralt i de flesta scenarier av denna typ är det faktum att, trots att demografi är ett förhållandevis säkert analys- och prognosområde, framtidsbilder, skapar handlingsreaktioner och därmed förändringar i de skisserade framtida bilderna. Som noteras i den ansökan till Nordregio som startade projektet och annat relevant material, är grundläggande demografiska data, som ålder, kön, födelsetal, dödstal och migration, en avgörande förutsättning för en mer specificerad form av policyutveckling, och specificering av de verktyg som man regionalt, och framför allt lokalt, planerar att använda för att kunna påverka. Bland dessa är den variabel som möjligtvis är mest påverkbar, på kort sikt, migration.

För att kommunerna i sina pågående planeringsprocesser, översiktsplaner och projekt ska få så djup och bred kunskap som möjligt och ett planeringsmaterial inom nedanstående områden och för att Gränskommittén Hedmark Dalarna ska få ett gränsöverskridande jämförbart material, skulle en *kartläggning av nuläget, en konsekvensanalys* och en *jämförande analys mellan Dalarna och Hedmark*, tas fram. Av juridiska skäl har inte denna del av projektet kunnat frambringas, vilket försvagar den synergi som förväntades uppstå i det pågående samarbetet och som projektets konsekvens. Det innebär också att undertecknad poängterar vikten av att denna del av processen, på något sett realiserar, och det skyndsamt.

De aktiviteter som ingår i projektet har en klar betoning av den lokala nivåns förutsättningar. Därför har det ingått som ett centralt moment att träffa, samtala och intervjua kommunrepresentanter med fokus på deras relation till temat i projektet och deras specifika prioriteringar. Med denna plattform skulle man söka samtalspartners på denna nivå, med avsikt att producera ett jämförbart faktaunderlag och därmed något användbart/överförbart. Det gäller nulägesbeskrivningar och sammanställning av, vad som populärt kallas för en "best-practice"-broschyr/erfarenhetsguide med goda exempel. Men också ett mer allmänt orienterat fakta och analysmaterial som redan refererats till. Vidare skulle genomförandet av något som i ansökan kallades Demlab" – demografilaboratorium, som kom att bli två evenemang, med en bred inbjudan till Dalarnas och Hedmarks kommuner. Syftet var att dels med föreläsare tillföra eller säkerställa ny kunskap och dels att skapa en sådan mötesplats för att utbyta erfarenhetsbaserad.

I denna process första steg utkristalliserade sig ett antal prioriterade områden, som naturligt har varit återkommande temata vad gäller funktioner och åtgärds paket och som också fångades upp i den fortsatta verksamheten:

Bostadsattraktivitet
Kompetensförsörjning/Arbetskraftsrekrytering
Företagsattraktivitet.

Centralt var diskussionen kring attraktivitet/image/samhällsservice - vad är det som gör att vi väljer att flytta till, stanna, bo och arbeta på ett ställe? Attraktivitet utgör ett

nyckelbegrepp och är systematiskt underbyggt med hänvisning till Knut Vareide och hans kollegors utveckling av den så kallade attraktivitetstriangeln.⁵

Den ultimata ambitionen har varit och är att etablera en plattform för gränsregionalt samarbete om demografiska utmaningar. Att stötta samarbetet mellan lokalsamhällen och regioner, som har gemensamma utmaningar på tvärs av den nationella gränsen. Denna gemensamma ansträngning skall i sin tur stötta projekt, som utvecklar innovativa lösningar, som kan vara till gagn, en kunskapskälla, för andra nordiska lokala och regionala myndigheter.

I det programmatiska underlaget till projektfinansieringen noteras offensiva insatser, som skall söka att vända de negativt tenderande demografiska utvecklingstendenserna, eller ha karaktär av anpassning till de förändrade förutsättningar som har uppstått, och kommer att uppstå. Nya lösningar i förhållande till försörjningen av offentlig och privat välfärdsservice ... nya sätt att organisera hälso- och äldreomsorgssystemet ... nya distributionsformer för post, medicin och mat ... säkring av arbetskraft och kompetensförsörjning ... matchning och flexibilitet på den lokala arbetsmarknaden ... större attraktivitet i förhållande till fasthållande av och attraktion till ungdom, kvinnor och utländska medborgare, samt större attraktivitet i förhållande till inflyttning rent generellt. ... ny verksamhet i anknytning till äldres behov för speciellt anpassade produkter och serviceutbud... och kanske en strategi för en kommun att minska med värdighet.

I förekommande fall bidra till att kunskapen om nya och innovativa lösningar på dessa utmaningar förmedlas till hela Norden och till samarbete och utväxling av erfarenheter mellan de nordiska länderna.

Kommuner ingående i projektet:

Dalarna: Älvdalen, Malung-Sälen, Vansbro, Säter och Smedjebacken

Hedmark: Trysil, Engerdal, Folldal, Rendalen, Stor-Elvdal och Åmot.

[Seminarier, bakgrundsutredning \(uppdragsdefinition\), casebeskrivningar.](#)

[Seminarier](#)

Projektet drogs igång med deltagande aktörer (kommuner och regionala myndigheter i Hedmark och Dalarna) den 16-17 april 2013. Syftet med seminariet var att samla de deltagande kommunerna och aktörerna för gemensamma diskussioner. Diskussionerna då kretsade kring de av projektet identifierade grundfrågorna. Avsikten var också att etablera en bas för ett gränsregionalt nätverk. En summering genomfördes kring likheter i problemdefinitionen och en listning av möjliga åtgärder.

Ett seminarium om *"Demografiska utmaningar i Hedmark och Dalarna"*, vilket kan definieras som det centrala momentet i genomförandet, hölls den 23-24 oktober 2013, och där fördjupades diskussionerna kring migration och kompetensutveckling med väldokumenterade inlägg och mycket erfarenhetsredovisning.

⁵ En programinslag och diskussion som något utvecklas senare.

Utmaningen att få folk att stanna kvar, locka till sig nya och skapa perspektiv på konsekvenserna av pensionsavgångar i framtiden var programingredienser. Föreläsningar och workshops (arbetsform). Dag 1 *Kommuners attraktivitet*. Knut Vareide presenterade sin analysmodell kring vilka faktorer som är med och påverkar om och hur människor väljer att stanna kvar eller att flytta till. Framhävandet av faktorer som arbetsmarknadens utseende, boende möjligheter, infrastrukturen och storleken på omkringliggande kommuner. Synliggörandet av påverkbara och icke påverkbara faktorer. Modellen uppskattades både i sin ansats att belysa viktiga processer, men också för sin operationaliserbarhet. Den vidare diskussionen följdes av exempel av varierande slag. En möjlig förbättringsmarginal, för denna typ av evenemang, skulle vara att förstärka bron från modell till exempel. Dag 2 tog upp *Kompetensförsörjningen*, särskilt motiverat av förväntade stora pensionsavgångar, Kompetensutveckling och ökat utbud av arbetskraft var teman. I diskussionen kom skolans roll i fokus. Pendling, flyttning och invandring fanns med i reflektionerna, om dock något ytligt. En allmän introduktion följdes av en diskussion som beskrev ett stort och komplext handlingsutrymme. Detta kunskapsladdade möte skulle varit betjänt av en större uppslutning av kommuner och en bredare representation från kommunernas verksamhet.

En reflektion för vidare bruk är vikten av en anknytning till bredden i den Gränsregionala kommitténs övriga programområden, prioriteringar och ambition.

Bakgrundsutredning

En viktig byggsten i projektet var den bakgrundsteckning och analys som skulle producerats av en extern konsult. Eftersom det uppstod diverse komplikationer kring anbudsförfarande och överklagande av beslut, har denna del av projektet inte kunnat genomföras, vilket är olyckligt. Väsentligt är dock att det, i någon form, genomförs, både för de aktörer som har deltagit i processen så långt, som för att utveckla och utpröva ett framtida verktyg för en effektivare processhantering i lokala migrationsperspektiv, baserat på ett kontinuerligt uppdaterat datamaterial. Här redogörs kort, för anbudsunderlaget med ett antal diskuterande reflektioner kring en kvalitativ orientering av genomförandet. Det kan konstateras att den framtida verksamheten inte nödvändigtvis begränsas till de kommuner som idag deltar och att underlaget geografiskt bör breddas.

Uppdragets tre delar: Kartläggning av nuläget, konsekvensanalys och en jämförande gränsöverskridande analys över likheter och skillnader mellan kommunerna i Dalarna kontra kommunerna i Hedmark, som ingår i uppdraget.

Centralt är att dessa perspektiv av uppdraget fokuserar på jämförbara kvalitéer och på vilket sätt dessa har en direkt koppling till arbetet med migrationsfrågor. Detsamma gäller skiljaktigheter och på vilket sätt de, med samma perspektiv är värda en analys, och hur detta berör den individuella kommunen.

Del 1 skulle ta på sig att systematiskt gå igenom befintligt material såsom rapporter, analyser, undersökningar, planer, statistik för respektive kommun. Detta skulle kompletteras med fyra telefonintervjuer med nyckelpersoner i varje kommun (två från kommunen och två från näringslivet) (**argument för vad man vill uppnå och varför just de nuvarande åtgärderna är lösningen**) som Länsstyrelsen tillsammans med kommunerna utser.

Frågeunderlaget till telefonintervjuerna tas fram i samarbete mellan Länsstyrelsen och uppdragstagaren. (se ovan) **En utbyggd variant på detta skulle vara att göra intervjuunderlaget bredare med användning av snöbollsteknik.**

När det gäller telefonintervjuerna kan det vara analytiskt intressant **att fastställa vad det är man söker i dessa intervjuer och på vilket sätt man avser att fånga det sökta.** Materialet sammanställs därefter till en kartläggning av nuläget där varje område beskrivs för varje kommun. En detaljerad presentation av vad kartläggningen skall innehålla följer i anbudsunderlaget.

Utifrån resultatet av kartläggningen och den information som framkommer vid intervjuerna, tar uppdragstagaren fram förslag på åtgärder/aktiviteter. Detta ligger sedan som grund till konsekvensanalysen. **Den form konsekvensanalysen skulle kunna ta borde integrera skapandet och överföringen av en systematisk arbetsmetod som kan utgöra en fortsatt eget redskap i den kommunala verksamheten och, om möjligt, också ett redskap för interkommunal jämförbarhet.** I det senare perspektivet ligger också en vidareföring vid ex post analyser av genomförda åtgärder.

Som ett avslutande perspektiv kom i uppdragsbeskrivningen också en komparativ samhällsekonomisk konsekvensanalys att efterlysas, där interkommunala och interregionala skillnader skulle tydliggöras, samtidigt inkluderande också icke direkt ekonomiska aspekter. Frågan om ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet inom det aktuella problemområdet är central och borde kanske tydliggöras med en indikation på vilket perspektiv som analysen i detta avseende skulle innehålla. Till exempel, beskrivs detta i Haukeland (2009):

«... den økonomisk målbare verdiskapning som skjer for å være et alt for smalt måleparameter: "Den økonomiske verdiskapningen kan være negativ det første året i et pilotprosjekt, men den miljømessige, kulturelle, og sosiale verdiskapningen kan være positiv. (...) I et bærekraftig utviklingsperspektiv må den totale verdiskapningen vurderes på lang sikt. Et bærekraftig verdiregnskap kan være et godt verktøy".

11 kommuner 11 case...

En produkt från projektet som ger en god kombinerad smak av marknadsföring och informationsdelning (en ambition som är rekommendabel) är broschyren *11 prosjekter som har bidratt til å styrke grensekommunenenes attraktivitet*. Här finner vi en kombination av inspirerande bilder och en beskrivning av enskilda projekt med ett förhållandevis allmänt orienterande informationsvärde. Tillsammans med de andra inslagen i hela projektet ökar detta informationsvärdet, samtidigt som kunskapsvärdet skulle förstärkts av de analytiska moment som, enligt vad som sagts tidigare inte kunnat genomföras. En definierad målgrupp/kundgrupp för detta enskilda bidrag hade lagt tyngdpunkten på antingen den analytiska, komparativa ansatsen eller på det informativa, inspirerande perspektivet. Något som vi också har anledning att komma tillbaka till inom ramen för de rekommendationer som avslutar denna diskussion i riktning mot organisation, struktur och vidareföring av satsningen i Gränskommitténs ambition.

En diskussion kring relevant teori och empiri vad gäller forskning om och kring migration

Forskning kring migration måste dra nytta av och förutsätter en rad samhällsvetenskapliga, ekonomiska, behavioristiska och även naturvetenskapliga ingångar och perspektiv. Ämnesområdet är som allmän tematik oerhört komplext och karaktäriseras idag, i alldeles för hög utsträckning, av förenklade analytiska kausalkedjor som i alltför stor utsträckning leder till alltför förenklade policylösningar med vidhängande åtgärds paket.

Demografiska förutsättningar⁶

De processer som formar en given befolkning vid ett givet tillfälle har att göra med fruktbarhet och migration. Fruktbarheten är ett centralt begrepp och det sätt man mäter det på är baserat på hur många barn en kvinna, i genomsnitt, föder under sitt liv. I samhällen av vår typ bör, för att uppnå reproduktionsnivån, detta värde ligga på ca 2,1. Vad som kännetecknar mycket av den industrialiserade världen idag är att den faktiska nivån ligger under detta. Det finns dock makroregionala skillnader.

I geografisk fördelning, existerar en grundläggande distinktion mellan land och stad, även om de exakta definitionerna varierar. I Eurostats (2012) typologi bor 22 % på landsbygden, 56% i mellanregioner, och 'endast' 22 % i urbana regioner. I en EU-rapport noteras en befolkningsökning på landsbygden i 10 av 24 länder (Belgien 7.3%, Irland 6.1% och Frankrike 5.1%). Denna process röner en viss uppmärksamhet ute i Europa, men är knappast noterbar i vår miljö. En teoretiskt intressant variabel är, i både den norska och svenska miljön, den önskan som finns hos ett bredare befolkningsunderlag, om att flytta ut på landsbygden, eller tillbaka till bygden.

En intressant källa med mycket relevant underlagsmaterial på svensk nationell basis är Arena för tillväxt.

Det kan noteras att Dalarna som län inte drabbats av en större befolkningsnedgång under 2012. Falun och Borlänge ökar. 10 kommuner har ett positivt flyttnetto. Detta definieras av invandring, men 13 har negativt födelsenetto. Malung-Sälen och Leksand har en markant nedgång men Leksand räddas av en inflyttning som är högre. Analyserbart underlag finns på <http://www.regiondalarna.se/sv/Dalafakta1/Befolkning/>

Östlendingen 22.2.2013 Noterar ett stort födelseunderskott i Hedmark. Tio av 22 kommuner går tillbaka. 5 av 22 hade ett födelseöverskott. Regionalt mycket ojämnt fördelat.

I globalt hänseende kännetecknas det demografiska perspektivet av omfattande migrationsflöden. Effekterna av dessa internationella processer, utgör en ingång för den nationella, regionala och lokala demografiska strukturer som är fokus i detta projekt. En särskild koncentration (urbaniseringsprocessen) till större städer och regionala centra är ett dominerande perspektiv, men också styrande för många av de delprocesser som pågår i lokalsamhällena. De demografiska processerna formar unika lokala aspekter/utfall.

⁶ Materialet här är fragmentariskt i avvaktan på den mer systematiska översikt som är påannonserad i texten.

Bland de långväga flyttningarna flyttar nästan 50% av ungdomarna (18-25 år) för studier och nästan 20 % av arbetsskäl.

För gruppen 26-37 år flyttar cirka 50% för arbete och 10 % för studier.

I den äldsta åldersgruppen 60-74 år flyttar 40% av sociala skäl.

Det är vanligare att män flyttar pga arbete jämfört med kvinnor, som i sin tur flyttar pga sociala orsaker.

75% av alla flyttningar över kommungräns i Sverige sker i åldersgrupperna upp till 35.⁷

En strukturell konsekvens av dessa flöden har geografiska distinktioner och på grund av de fertilitetstal som nämns ovan kännetecknas i-länderna av en successivt åldrande befolkning. Ibland flera typer av konsekvenser förändras beroendeförhållanden i takt med detta.

“The demographic old age dependency ratio shows the number of people aged 65 years and over as a proportion of the number of people aged between 15 and 64 ... and thus relates the proportion of elderly people to those seen as working aged people. – the higher the proportion, the larger the dependency burden on people who are potentially in the labour market. In 2012, there were on average 26 people aged 65 and over for every 100 people aged 15 and 64, compared with 24 10 years ago.” Lisa Hörnström och Johanna Roto A Nordic ‘Agequake’? Population aging in Nordic countries. Nordregio News 3 June 2013

Det finns också en del forskning som noterar en obalans i migrationsströmmar, som utgår från kön, där unga kvinnor flyttar ut från landsbygden till utbildning och (ev.) äktenskapsmarknad, men i högre utsträckning återvänder vid familjebildning och när det/de första barnen kommit. Det innebär att könsbalansen kan variera avsevärt mellan olika geografiska områden.

Det finns argumentation kring en möjlig påverkan på framtida migrationstendenser, som är kopplad till klimatdebatten:

”I en intervju med Thomas Niedomysl (i April 2012) framkommer också att de senaste babyboomarna, de som föddes på 90-talet, är en annan stor grupp som man i forskningssammanhang talar om som möjliga landsbygdsimmigranter när de själva börjar få barn. De är uppväxta mitt i klimathotsdebatten och kommer sannolikt ha färgats mer av de ’gröna’ värderingar som vuxit sig till mainstream under de senaste åren. Om både 40- och 90-talisterna lockas är det en relativt sett kunskapsmässigt sofistikerad del av medelklassen som flyttar ut på landet (...) och kan därmed hjälpa till att motverka landsbygdens avgentrifieringen och dess stigma.”(Ulver, 2012, p. 7)

När det gäller gränsrelevanta aspekter av dessa frågor är kunskapsläget, för närvarande, rätt magert:

«To the authors’ knowledge there is no empirical study to date that has considered the interaction of commuting and migration choices in a cross-border context and only a few studies (for example, GOTTHOLMSEDER and THEURL, 2007; BUCH et al., 2009; SCHWAB and TOEPEL, 2006; HANSEN, 1994) have considered commuting as a possibility for cross-border labour mobility at all.”(Huber & Nowotny, 2013, p. 1463)

⁷ Denna information hänför sig till svenska källor.

Migration

Migrationsorsaker

Definitionen av vad som är en migration och därför en migrant?

Distinktionen av migration och immigration. Vem är inflyttarna? Var kommer de ifrån? Var bosätter de sig? Och varför skulle de flytta till utkanten, periferin? En stor andel av de inflyttande flyttar vidare och vad som har föranlett denna vidareflyttning är också ett intressant tema. Många och fler är frågorna i detta sammanhang. De är nödvändiga att ställa för att placera perspektiv på analys, policy, implementering och evaluering rätt så det är bara att bygga på.

Idéhistoriskt är det i första rummet Ernst Georg Ravenstein (1889) som citeras i en kategori av 'grand old men'. Han utvecklade en migrationsteori vars främsta perspektiv hade med avstånd och kategorier av migranter att göra. Något som utgör en utgångspunkt för vad som länge (en av de viktigaste utgångspunkterna) betecknats i dikotomin *push* och *pull*.⁸

Tematiken är generell och väl förankrad i kulturen. Den allmänna bilden av staden, storstaden och bilden av vad som där finns i form av positiva attribut. Alltifrån sinnebilden av utveckling som tillväxt, och platsen där man kan realisera sig själv, sitt intellekt etc.

På push-sidan ligger mer allmänna förutsättningar i den situation som stimulerar ett enskilt migrationsprojekt. Något som också kan kopplas upp mot mer strukturella, processuella eller tillfälliga förklaringar. Ekonomiska konjunkturen styr, politiska händelser eller förhållanden, katastrofer, svält forcerar. Noteras skall att denna typ av förutsättningar och bilder representerar en kategori som hela tiden, i varje situation och process, förändras.

Everett Lee (1966) noterar följande pushfaktorer:

Dåligt med arbete och arbetstillfällen, primitiva levnadsförhållanden, ökenutbredning, svält och torka, politisk rädsla eller förföljelse, slaveri och tvångsarbete, dålig sjukvård, förlust av förmögenhet, naturkatastrofer, dödsnot, ingen frihet vad gäller politisk och religiös bekännelse, miljöförstörelse, dålig bostadsstandard, feodala markägarstrukturer, mobbing, diskriminering, dåliga odds på äktenskapsmarknaden, krig.

Pull-faktorer i sin tur (samma källa): Utbildning, arbetstillfällen (anställning och karriär), att lämna arbetsmarknaden, bättre levnadsförhållanden (högre inkomst eller billigare konsumtion), politisk och religiös frihet, njutning/lycka, utbildning, bättre sjukvård, attraktivt klimat, andra attraktioner, säkerhet, familjeband, näringsverksamhet, ökade chanser att bli gift.

Inkomstskillnader har nämnts. Absolut och relativt. Reellt och som en statusskillnad. Ekonomimigration har en konsekvens i hemlandet, i hemorten. Inkomstflöden ger status,

⁸ Det är centralt att konstatera att denna förenklade ingång har en betydelsefull kvalificering och det är 'Var står betraktaren?'

men ger också möjligheter till produktions- och produktivitet utveckling eller alternativ näringsverksamhet.

Inom ramen för en allmän listning av faktorer, dyker grupperingar av faktorer också upp, varav den mest kända är urbaniseringsprocessen.

Två fragment i 'moderna versioner' av det senare är å ena sidan exempel på agglomerationstendenser.

"Strong preferences for regions with many and diversified job opportunities. Concentration of talent, high skilled and creative work force in Copenhagen, Århus and Aalborg." (Kalsö Hansen & Winter, 2012).

och å andra

Richard Floridas (2002) tre T: talang, teknologiutveckling och tolerans. – kreativ klass. Bohemer och fritänkare blir viktiga. → Platskvalitet som attraherar denna typ av människor och sedan kommer företagen. Det måste dock finna en grund i ett fungerande näringsliv och infrastrukturen måste fungera.

Kontraurbanisering, urban sprawl, 'andra hem' (hytte), gröna vågen, är andra exempel. Denna flyttning har specifika målsättningar, som ofta har att göra med boendet. En tabell med enkätsvar kring denna typ av migration anger grön miljö, säker miljö, lägre huskostnad, närhet till familj och vänner, i anknytning till pensionering, att bo nära arbete, viktiga länkar i lokalsamhället och relationer, att flytta tillbaka (hem) eller med partner. (Nörgaard, Jensen, Simon, & Andersen, 2010)

Ett evidensbaserat teoretiskt inslag pekar på att det mesta/flesta av flyttbeslut inte sker som konsekvens av tillfälligheternas spel. En teoretisk ansats med biografisk orientering konstaterar att, migrationsbeslut, i hög grad, är planerade, strategiska och inte

"... stress induced, stimulated purely by particular events and circumstances' (Boyle and Halfacre: 1998 p 312). Balancing various needs, wishes and priorities (Fielding: 1992; Heins: 2004; Mazanti & Aner: 2007;)(Nörgaard, et al., 2010)

Mer empiriskt svårfångade kategorier dyker också upp i termer av:

"... identity, place attachment and elective belonging. 'Elective belonging': people who come to live in an area with no prior ties to it, but who can link their biographical life story, are able to see themselves belonging to the area (Savage, M., Bagnall, G. & Longjurst, B: 2005)." (Nörgaard, et al., 2010)

En differentiering av migrationen i, till exempel avstånd, påverkas, för långa flytt primärt av arbetsmarknadsrelaterade frågor, medan kortare tenderar att vara orienterade mot bostadsförändringar. Närhetsfaktorer (korta flytt) alternativt proximitet (status) förklarar mycket vad gäller volymen (stora andelar) migranter.

Regionen har ett relativt lågt förklaringsvärde eller kanske snarare är inte mycket studerat som förklaringsfaktor.

Diskussionen här visar att migranter har mycket sammansatta förklaringar till varför de flyttar, men viktigast är, mer generellt, naturen och trygga miljöer. Valet av boende har bara relation till arbete i begränsad omfattning. Att vilja pröva något annat. Större och billigare bostad.

Exempel på relevanta migrationsprocesser

Ett använt begrepp är *kedjemigration*. Man följer släkt och vänner. Folk följer trevliga människor eller för att förbättra sin ekonomiska situation. Uppbyggnad kan ske spontant eller organiserat i termer av sociala nätverk. (Nyman-Kurkiala, 1999) Om andra lyckas inspirerar detta efterföljare. Folk följer också bilder, muntliga berättelser och bra förhållanden. Från upplevelser till operationalisering.

Pendling och turism är som processer båda kategorier till eventuella migrationsbeslut, i en utveckling, hos den enskilde. De innehåller olika definierande förutsättningar där en pendlingskedja ofta präglas av familjeförhållanden som leder till kategoriska beslut om att exempelvis flytta till jobbet för att reducera restid och därmed få ökad livskvalitet. Turismbesök har exempelvis processer som definieras av det besöktas attraktivitet, från besöksmål, till semestervistelse och vidare mot bosättning. Avgörande förändringar i livscykeln eller förändrade prioriteringar vad gäller livskvalitet är en sådan hypotetisk process.

Frågan om ett förbättrat transportnät, via arbetsmarknadsregioner, skapar bättre förutsättningar för att bibehålla en möjlighet att finna ett kvalificerat arbete med matchande kompetens. Detta används som ett grundläggande planeringsinstrument. Diskussionen kring de långsiktiga effekterna av en förstärkning av migrationsflödena mot regionala centra, inom ramen för en allmän urbaniseringsprocess, är inte nog utredda, eller kanske snarare ignorerade. En genusdefinierad konsekvensanalys hade varit relevant inom detta fält.

Migranter och migrationsaktörer

Migranter

De önskade migranterna

En intressant utgångspunkt för att uttolka ordet *önskade* i rubriken är den lokala frågan om upplevelsen av nuet och perspektiven mot framtiden. Vad är känslan? Tar man vad man får! Det viktiga är att det överhuvudtaget blir något! Eller kanske, om vi får välja skulle vi helst se....!

Den potentielle immigranten kan sorteras enligt en stor mängd olika kriterier. Huvudgrupperingar kan vara i form av ekonomiska, politiska, ekologiska, etc. faktorer. Grundläggande i ett sådant här resonemang är också demografiska variabler som ålder, kön och religion. Genusaspekter har ett stort förklaringsvärde.

Väsentligt i kategoriseringen är också att man inte fastnar i analyser av individen som beslutsfattare. Besluten fattas många gånger i olika konstellationer av familjebildningar, eller som konsekvenser av familjerelaterade processer (giftermål, barn, skilsmässa etc.). Det är också viktigt att konstatera att besluten i hög grad är givna av kontextuella förutsättningar som individen eller familjen inte har kontroll över.

“... influence migration decision-making stressing the complexity of the seemingly simple act of migration and its embeddedness within the everyday context of daily life for those involved.(Nörsgaard & Andersen, 2012, p. 34)

Livscykel-resonemang kan spela en nyckelroll i identifieringen av olika sätt att dela in de potentiella migranterna och deras flyttbeslut på. Särskilt om avsikten är att finna mer mål- och kategoriinriktade åtgärds paket. För rapportens pedagogiska framställning följer vi inte alla variabler, men kategoriserar baserat på relativt traditionella kriterier.

Utflyttarna i denna kategorisering är ofta unga, rörliga, utbildningsorienterade. I litteraturen poängteras särskilt unga kvinnor till en sådan kategori, med konsekvenser för strukturer i termer av en skev könsbalans. Tidigare var detta flöde huvudsakligen unga män, men då endast ett fåtal, påhejade av den lokala prästen eller folkskolläraren. Numera reser stora delar av ungdomen iväg. I denna flytt, som historiskt beskrevs som en klassresa ligger idag en annan bild, självförverkligandet. Här skiljer sig inte rekryteringen åt mellan stad och land, däremot koncentreras de färdigutbildade till staden och skapar därmed obalanser i regionala och lokala kompetensprofiler. I vad mån olika möjligheter för distansutbildning kommer att omdefiniera denna bild, återstår ännu att bevisa. De som ofta försvinner i denna analys är de unga, kvarboende. Offer för mytbildningen?! Men också en väsentlig kategori vad gäller bygdens framtida utveckling. Möjligheterna för dessa till inträde på den lokala arbetsmarknaden och till utbildningstillfällen utan flyttning är väsentliga påverkansfaktorer.

Etablerandet av en familj förändrar de migrationsdefinierande behoven. Den nya livstilen och dess prioriteringar baserad på par-relationer, barn förändrar efterfrågebilden på bostadsmarknaden (villamarknad, säkerhet, trygghet, serviceprofiler). Arbetsmarknader (för två). Där kvalitativa aspekter kan erbjudas i form av regioner med diversifierad marknad med arbetstillfällen är det särskilt attraktivt. Familjeprofilens aspekter av inkomstnivåer och konsumtion ett viktigt inslag i den lokala ekonomin. (Nörsgaard & Andersen, 2012, pp. 33-34)

Frågan om social bakgrund kommer också in i bilden, då statistiken visar att lågutbildade, i volym sett, är mer mobila än högutbildade. Förklaringen sägs ligga i att arbete är en större förklaringsfaktor för migration när det gäller högutbildade. (Niedomyśl, 2011)

Genusaspekter

Som noteras kontinuerligt i texten spelar genusaspekter en stor och tydligt kategoridefinierande roll i kunskapen kring migration i alla dess aspekter. Det är också noterbart att betydelsen av denna faktiska roll inte är lika prominent vad gäller analysens

möjligheter och därmed också vad gäller policydefinitioner, -verktyg och implementering. En situation som är väl värd att uppmärksammas i det fortsatta utvecklingsarbetet.

Socialt skikt, utbildning m m

Analys in på detta område har den komplexa dimensionen att tillhörighet till social kategori, i relation till migrationsbeslut, innehåller både komplementära förstärkningsmekanismer och motsatsförhållanden.

Ulver noterar (2012, p. 7) att forskning har konstaterat att människor med högre utbildning, till skillnad från egenföretagare, är mindre intresserade av att leva på landsbygden och denna trend har varit påtaglig under närmare 60 år. Vilket också innebär konsekvenser vad gäller social skiktning bland tillbakaflyttare, dvs det är i hög utsträckning vad som, i allmänna ordalag kan kallas för arbetarklass.

Hon argumenterar om ett vidare orsak-verkan samband och konstaterar att antalet individer med denna sociala status (övre medelklass) inte längre har en anknytning med tillhörighet till landsbygden. Det senare är ju också ett mer generellt fenomen, baserat på huvuddragen i de pågående demografiska processerna. Detta innebär långsiktiga konsekvenser för strukturen (kvalitén) på den lokala, regionala arbetsmarknaden. (OECD, 2011, p. 50) Samtidigt argumenterar hon för att mer övergripande samhällsliga processer kan förändra attityden hos denna kategori.

"...det är just dessa värderingar – ökad klimatvänlighet, solidaritet, från materialism till tjänsteefterfrågan, småskalighet – som antas tala för ett liv närmare landsbygden."(Ulver, 2012, p. 8)

Argument kring en socialt skiktad migration är också kopplat till aspekter av risktagande och entreprenörskapsanda, som påverkar sannolikheten för ett migrationsbeslut.

En annan typ av social definierad ingång för kategorisering är det faktum att många migrationsbeslut har inslag av sociala förklaringar.

"Man skulle kunna tro att de flesta som flyttar till landsbygden har gjort det av skäl som har med 'landet' att göra, men storskaliga, svenska kulturgeografiska studier visar att det först och främst är sociala skäl (t.ex. att ens nya sambo eller gamla barndomsvänner bor där) som lockar, och på andra plats kommer arbetstillfällen (Niedomysl 2008; 2010). För de som flyttar väljs därför först region och i andra hand om man ska bo på landet eller i stadsmiljö. De som då är mest positiva till att välja just landet är kvinnor, äldre och barnfamiljer (Niedomysl 2008)."(Ulver, 2012, p. 4)

Andra kategorier har antingen dåligt uppbyggda evidensbaserade förklaringar eller ännu obevisade kausala samband.

"Däremot finner forskarna (Niedomysl och Amcopp 2011a; Niedomysl) bara väldigt svaga mönster vad gäller socioekonomiskt definierade grupperingar; t.ex. egenföretagare och höginkomsttagare (utan högre utbildning får man då anta) bryr sig mindre om närheten till kultur än vad högutbildade gör, och egenföretagare och arbetslösa bryr sig mindre om arbetstillfällen dit de flyttar vilket antagligen har sina respektive helt naturliga förklaringar. Ingen verkar bry sig om de skatteskillnader som finns mellan kommuner vilket kanske många

politiker tror. Däremot finns det enligt Nilsson (2003) generellt en överrepresentation av arbetarklass på landsbygden men inte bland de nya inflyttarna utan i så fall något mer bland återvändarna.”(Ulver, 2012, p. 5)

Nyblivna pensionärer är en grupp potentiella migranter som definieras med en särskild profil visavi lokalsamhället. I den mån de flyttar (dock mindre rörliga enligt demografiska källor), tillför de konsumtion (en del är förhållandevis vid god ekonomi – *the silver economy*) (OECD, 2011, p. 49)), viss ökning av skatteunderlaget, men också servicekrav av profilerad typ. De har oftast haft kontakt tidigare i form av nätverk, sommarhus eller dylikt. Särskilt intressant med denna grupp är en begynnande förändrad attityd, inom och utom kategorin, i förhållande till kompetenstillgång, möjlig fortsatt yrkesverksamhet i nya former, tillgång och dynamik i det lokala föreningslivet.

“Some analysts take a more optimistic view of ageing, arguing that both policy responses and market forces will encourage older persons to continue to be competitive assets for regional development (Poot, 2008).”(OECD, 2011, p. 48)

Ett annat perspektiv, som nämns i litteratur och information, när det gäller denna kategori, är de ekonomiska möjligheter, som skapas med en, regionalt eller lokal definierad, stor andel pensionärer, där tillhandahållandet av vård- och hälsorelaterade tjänster, på kombinerad offentligt/kommersiell bas, i en attraktiv och kulturellt dynamisk miljö är ett underlag för attraktion. Ett sådant utbud väl förankrat i lokalsamhället kombinerat med en grund i ett väl utvecklat och stabilt sjukhusnätverk, skulle kunna vara en typ av annorlunda *branding* och därmed också ge utrymme för en spirande kommersiell verksamhet.

I denna grova teckning av kategorier ligger, hela tiden, också idéer om kategoriseringar definierade av vad man söker. En idylliserad, kanske idealiserad bild av lantlig frid, trygghet etc., är ett inslag i definitionen av ‘var man egentligen skulle vilja bo’.

En stor omfattande huvudkategori av migranter är immigranterna. Stora grupper av dessa har helt andra, och ofta analytiska rätt raka förutsättningar för sitt migrationsbeslut. Som underlag för analys med implikationer på policy och implementering är kategorisering även här väsentligt. Invandrades modersmål, kunskap, kompetens hantverkskunskap, kultur, status, behov är viktiga determinanter till diverse mer utvecklade frågeställningar. I form av bidrag till det lokala samhällsbyggandet är strukturen spännande och en utmaning. Många av de som invandrar från andra länder bär på kunskaper som vi i ekonomi och samhällsliv, kan få användning och utveckla vidare.

En särskild kategori migranter, inom denna huvudkategori, som noterbart påverkat vårt eget geografiska område är den typ av livsstilmigranter som kommer från Tyskland, och kanske framför allt från Holland. En intressant komplex grupp flyttare, som lämnar trängsel, miljöstörningar etc., för orörd natur med ett väsentligt kulturkliv inlagt. Livskvalité är centralt – arbete ofta inte lika centralt. Utbildnings- och kunskapskompetens i det förflutna kan helt ersättas av nödvändigheten att finna en platsbunden verksamhet.⁹

⁹ Den roll som Placement AS spelar när det gäller att sätta upp och förstärka detta flöde är intressant också som verktyg vad gäller andra grupper, men inte, så vitt jag vet, prövat.

En väsentlig kvalitativ aspekt med mer implikationer på vissa migrantgrupper än andra är vilken typ av utbildning och kompetens som är knuten till dem.

Kvasimigranter:

Målet att tjäna pengar för att försörja sin familj men då, framför allt, i hemlandet. En del finner sig kanske aldrig riktigt tillrätta (se under välkommandet) andra längtar hem eller har hela tiden planerat för återresan. Ett tema som återkommer i Marit Aures doktorsavhandling (2008).

En annan kategori som delvis ryms i denna beteckning är de som har en fritidsbostad, en hytte, som vad gäller de flesta aspekter, innebär samma rättigheter och plikter som andra fast boende, men definieras särskilt då de inte ingår i skatteunderlaget. De har en ekonomisk konsekvens som sträcker sig över flera områden. Närvaron i lokalsamhället innebär en lokal konsumtion ofta baserad på en högre köpkraft, vilket står i proportion till antalet övernattningsdygn. Som konsument på bostads- och hantverksmarknaderna kan de ha en prispåverkan som, logiskt sett också påverkar lokalbefolkningen. Fritidsbefolkningen är av ett särskilt intresse och kan säkerligen differentieras ytterligare. En annan aspekt av denna kategori är att en ökande andel av hytte/bostadsbeståndet har en teknisk kvalité som motsvarar året-runt-boende. Detta kompletteras eventuellt med att existerande bestånd och framtida utbyggnad sker med varierande satsningar vad gäller kommunal infrastruktur (vatten, avlopp, värme). Frågan om hur delar av denna kategori reagerar på förändrade regelverk, begränsningar eller incitament, för att realisera ett mer permanent boende. Något som är policymässigt intressant i det område som studerats i detta projekt.

Väldigt mycket av resonemanget som byggs upp här har att göra med att konstatera, utan att alls ha täckt fältet, den heterogeniteten som substansierar begreppet migrant. Hur man blir en och vad som skall till för att man skall bli en som också tar sitt steg. Hur mycket får man lov att schablonisera i analys och verktyg, utan att missa målet?

Pendlare

En särskild aspekt av problematiken är kopplad till frågor som kombinerar boende, arbetsmarknad och eventuella migrationsprocesser. Vi saxar här ett antal påståenden, från den svenska situationen och kommer att återkomma till detta i senare sektioner av texten:

- *Nästan en tredjedel av de förvärvsaktiva pendlar över kommungräns.*
- *Pendlingen ökar för varje år men ökningstakten avtar.*
- *Ökad pendling innebär färre och större lokala arbetsmarknader, 54 st år 2030.*
- *Regionförstoring bidrar till ökad funktionalitet och matchning i de lokala arbetsmarknaderna.*
- *En förutsättning för fortsatt hållbar regionförstoring är fortsatt satsning på infrastruktur och kommunikationer inte minst spårbunden trafik.(Arena för tillväxt)*

Andra migrationsaktörer

Boende, lokalsamhällen, frivilligorganisationer. Temat under denna rubrik hänför sig till aspekter av migrationsprocessen och dels hur den påverkar lokalsamhällena där den

inträffar, men också hur aktörer reagerar, hanterar och supplerar migrationsprocessen. Det kan gälla integrationsprocesser eller deras motsats, den politiska miljön, besluts- och organisationsstrukturer och föreningslivet, med mycket annat.

Bilderna och realiteterna

Ett centralt perspektiv i diskussioner kring flyttnings- och bosättningsmönster har att göra med bilden av platsen och regionen. Denna kan vara så central att frågan om skapandet av en positiv bild kan få träda tillbaka för att istället starta ut med att omskapa en dominerande, traditionell negativ bild. Detta perspektiv, som vi här kan kalla automatisk *branding* är kopplat till olika samhällsnivåer, framför allt, relationen mellan det urbana och det rurala.

"Vurmeriet för det urbana har lämnat bilden av landsbygden åt sitt öde, att porträtteras antingen i form av stigmatiserad, döende relik som ingen vill beröra, eller som en så romantisk idyll att ingen vågar tro på dess existens. Ser man bara till dessa representationers skapande av en sorts 'intern orientalism' (Eriksson 2008; 2010) går den svenska landsbygden en kolmörk framtid till mötes."(Ulver, 2012, p. 3)

Mycket av denna komplexa bild kan kanske kopplas till en efterkonstruktion, där den urbaniserade migranten, schabloniserar sin egen 'framgång'. 'Jag' har lyckats och detta är endast möjligt i staden. Ett återvändande blir klassat som en förlust, ett nederlag, en rädsla för att bli som dem...

"... de på den svenska landsbygden mer och mer har stigmatiserats som 'losers' och mindre intelligenta... en misslyckad underklass... white thrash-diskursen... ohälsa, brist på uppförande, okunskap, psykisk sjukdom, brottslighet, missbruk, självdestruktivitet, likgiltighet, fulhet, och fattigdom... medelklassrädsla för kontaminering... rädsla att 'falla ner'... de som återvänder har misslyckats."(Ulver, 2012)

Men det är inte den enda bild som presenteras. Det urbant/rurala återkommer också i perspektiv av centrum/periferi, tätort/glesbygd som bär på ytterligare 'kvalitéer', vilka bl. a. beskrivs i termer av en del av de negativa demografiska drag, som också här har presenterats. I blandningar av efterblivenhet och konservatism. I termer av avstånd och svaga servicestrukturer.

För att inte bli ensidig i presentationen, finns det en idyllisering och idealisering av dessa motsatspars representationer i sig. Beskrivelser av det urbana saknar, i schablonbilderna nästan helt de krassa realiteternas främlingskap, kriminalitet, trängsel och miljöproblem. Den rurala idyllen framtonar i rosafärgat skimmer med billiga egnahemsmöjligheter, toleranta öppna samhällen, värdskap, kvalitetsliv och trygghet. Motbilden är ett nedgången fastighetsbestånd, Jantelag, en slutna social ekonomi m m. Tryggheten finns i realiteten på en polisstation på 2 timmars avstånd, medan skolbussen i varje fall fortfarande kommer till nästan alla.

I denna bildvärld, till förmån för vår studerade region, måste det rurala överträffa det urbana, men till detta är det en lång väg att gå.

Boendet

Den mest aktuella litteraturen och forskningen hävdar att det är boendet, boendesammanhanget som kommer först i samband med migrationsbeslut och att detta val är tätt följt av frågan om arbete.

Bostaden, som sådan, utgör en central attraktionsfaktor, där storlek (både hus och mark) och pris är centralt. Marknaden i glesbygd och periferi kännetecknas dock ofta av en sammansatt bild. Å ena sidan en utflyttning som borde frigöra bostäder men samtidigt av ett lågt utbud. De delar av beståndet som finns på marknaden och är attraktivt tilldrar sig en relativt köpstark efterfrågan, vilket kan skapa en konkurrens mellan fritidsköpare och nyetablerade familjer i lokalmiljön. I Norge förstärks detta, för små gårdsbruk, baserat på nationella och lokala regleringar med *boplikt* för att säkra att alla bostäder inte säljs till semesterboende. Vad gäller det existerande beståndet och ett generellt avvaktande beteende hos (ofta distansägare), kan frågor som strategiskt underhåll, skapa ett fastighetsbestånd som successivt försämras.

Nybyggnation är primärt kopplat till feriehus (hytter) upp- och tillbyggnad, medan pris- och kostnadsutveckling av nya hus, i relation till prisutveckling vid vidareförsäljning innebär, milt sagt, ett risktagande, vid egenfinansiering och i värsta fall en omöjlighet då andrahandsvärdet är lägre och en kreditfinansiering därmed försvåras. Nybyggnadsaspekten är också intimt kopplat till kommunens/lokalsamhällets möjligheter att ställa i ordning tomtmark med basservice och tillfredsställande krav på tomtstorlekar och, baserat på efterfrågebilden, företrädesvis i strandnära lägen. Något som också är reglerat i lagstiftningen, men där eventuella möjligheter, som uppstår, blir öppna för marknadsprissättning.

Frågor kopplade till kategoriboende som ungas efterfrågan på små och billiga bostäder med en central placering i lokalsamhället är också en relevant analyspunkt.

Ett annat perspektiv som fokuserar på en inflyttande medelklass, och en redan etablerad social skiktning på platsen är kopplat till relationen mellan olika boplatser, bostadsområden och temat i detta sammanhang är *gentrifiering* och baseras på ett komplext sammanhang av läge, kostnad, status etc.

Resonemanget här pekar på att bostaden noterbart endast är en del av boendet och att infrastruktur, offentlig service kombinerat med olika dimensioner av *quality-of-life* perspektiv är ytterligare relevanta analysingångar.

Vid sidan av Vareides resonemang kring *bosättningsattraktivitet*, är vidare reflektioner kring definitioner av olika typer av bosättningsstrategier en intressant ansats. Marknadsföringen av platsen kompletteras här med exempelvis tillflyttarföreningar, tillflyttarambassadörer, tillflytterkorps (som de kallas i Danmark).

Ca 50% av kommunene i Norge har små, usikre eller stagnerende boligmarkeder (19 % tomme hus/37 % fritid)

Å eie hus = norsk folkesjel (formue, sparing, trygghet)

Byggekostnader vs pris på bruktbolig (energikrav till bygg...)

Tomme hus – fritidsbolig, ikke salg eller utleie
Ensidig tilbud – eneboliger og boliger på gårdsbruk
Minimal tradisjon for kollektive boformer (men 26 % av spurte 50+ kan tenke sig bofelleskap).
Kommunal boligmasse – få og dårlige boliger.
Vilken rolle tar kommunen
Engasjerer lokalt næringslivet i boligutvikling
Er kommunen attraktiv for utbyggere
Finnes en privat leiemarked
Handtering av boplikten i landbruket
Hvordan brukes de økonomiske incitament finnes (og bør det utvikles nye)?
Husbanken og kommunens bidrag.

«Ofte har vi jobber, men ikke tilfredsstillende hus’

«Ønske om å prøvebo

«Om boliger finnes, har de ofte for dårlig standard»

Å stimulere till bruk av tomme boliger

Å bygge omsorgsboliger og centrerte seniorboliger som frigjør eldre boliger till barnefamiljer

Å leggje till rette økonomisk og praktisk for utbyggere for eksempel gjennom attraktiv eller rimelege tomter og prioritert behandling av søknader om boligbygging

Å utvikle gode rutiner for forvaltning og gjennomstrømming i kommunale bostader

Å styrke samhandlingen om boligplanleggingen og boligarbeidet i kommunen

Å utvikle prøveboliger for de som vil prøve ut livet i kommunen å involvere det lokale næringslivet og aktive innebyggere

Å bruke startlånordningen for boligetablerer (Husbanken)

Å grunnlånet (Husbanken) till bygging av kommunale utleieboliger (kommunenes kunnskap/kapasitet og Husbanken region Øst. (Presentation av Tove Krattebøl vid demografidagar i Trysil i oktober 2013)

De boende

Ett perspektiv som indirekt varit aktuellt i diskussionen så långt är ett fokus på de som redan befolkar platsen, och som analytisk tematik också, vid varje given tidpunkt i framtiden kommer att definieras som boende. Vardagens funktion och behov är en väsentlig aspekt, både för bofasta och inflyttare, men inte på samma sätt. Semesterboende påverkar serviceutnyttjande, marknadsprissättning (bostäder, hantverkare etc) på ett sätt som både gynnar och missgynnar den bofasta lokalbefolkningen, specifikt i konkreta situationer.

Pris- och kostnadsnivåer är exempel på det ena, medan säsongrelaterade invånarantal för utveckling och upprätthållande av samhällsliga basfunktioner, det andra. Mer direkt kan man se sekundära effekter i form av influenser via olika tröskelvärden för upprätthållande av olika servicenivåer. Det senare är naturligtvis än mer relevant när det kommer till en faktisk till/inflyttning. Det kan gälla barnpassning, den lokala skolan, inköpsmöjligheter, sjukvård, offentliga transporter. Direkta och också som indirekta och multiplikativa effekter med arbetsmöjligheter i anknytning till dessa verksamheter.

Ett perspektiv som också har en intressant dimension är kopplingen till den lokala och potentiella arbetsmarknaden med möjligheter och hinder för kortpendling. Inpendling är också ett faktum, men dess förhållandevis marginella roll i de kommuner vi fokuserar på gör att detta resonemang inte fullföljs här. En reservation mot detta påstående kan gälla anställning av specialist/högutbildad personal i både de privata och offentliga sektorerna.

Långsiktiga konsekvenser har redan diskuterats principiellt, men den positiva sidan är naturligtvis att det utgör en faktor för en stationär befolkning i arbetsför ålder att bo kvar. För en migrant, och dennes familj, att fatta beslutet. Långväga pendling har en annan logik.

Ytterligare ett perspektiv i lokalsamhället som har betydelse är vilken kultur som präglar samhället. Detta i form av öppen- och slutenhet mot besökare och inflyttare. Något som också kort berörs i det kommande avsnittet.

Välkommandet

De fastboendes inställning till de inflyttande definieras inte i några schablonbilder, men kan hypotetiskt hanteras i specifik relation till olika kategorier. Frågor som berör likhet eller olikhet (utseende, religion etc.), frågor som berör sätt att kommunicera (språk). Idéer eller förutfattade meningar om hur besökarna/inflyttarna kommer att påverka lokalsamhället. Vad som också är av intresse är det sociala livet i periferin med utgångspunkt i olika aspekter kring fritids- och föreningsaktivitet. Vi får naturligtvis en klar distinktion kring nationell migration och immigration och språkbarriären som helt central i denna process.

”Der hvor det har vært plass for innvandrere har det vært en integrasjon. Der hvor de har kunnet gå inn og fylle oppgaver, ikke minst i økonomien, har det gått seg til.» (Nörgaard, et al., 2010)

Erfarenheterna visar dock att oavsett kategori så definierar lokalsamhällets sätt att närma sig välkommandet. Bilden av välkommandet är en bild som sprider sig och påverkar därmed migrationsbeslutets utgångspunkter. Det utgör vidare en central aspekt i ambitionen att uppnå att inflyttarna blir fastboende. Därför att, om det inte fungerar, sker en vidareflyttning. En migrant har av olika skäl flyttat en gång. Det är inte så att flytt nummer två blir lättare rent funktionellt, men som en lösning på, vad som upplevs som en oacceptabel situation, ligger den närmare till, då man redan vet vad en flyttprocess innebär.

Det organiserade välkommandet, där kommunen har en räckvidd av personer, material, funktioner, som automatiskt aktiveras när en inflyttare registreras finns fragmentariskt refererat till. Kommunen tydliggör erbjudanden till inflyttare på kommunens hemsida och kan anställa speciella inflyttningskonsulenter –ombud, introduktion till personer i grannskapet som organiserat mobiliseras för detta ändamål, som bjuder på 'flyttgröt', som kan svara på frågor kring flyttprocessen. Det kan innehålla en uppsökande ansats, med diverse presenter etc. Guidade bussturer i närområdet då basfunktioner presenteras och exempel på den egna kommunens specifika drag och events. Exempel finns också där kommunen etablerar samarbete med lokala ambassadörer som aktörer i integrationsprocesser. Att det hela går ut på att få 'de nya' att känna sig hemma. Att påbörja byggandet av de sociala nätverken som är så avgörande för att människor skall trivas. Det finns en rätt frekvent förekommande uppfattning att denna typ av organiserad verksamhet är mer utvecklad för invandrare än för inhemska migranter.

Vardagen

Kunskapen om vardagen och hur man som migrant relaterar till den och skall mästra denna är ett centralt moment för diskussion, analys och organisering. På bakgrund av den

funktionella, fysiska och sociala förändringar som har skett i periferin är frågan om vardagens funktionalitet en väsentlig aspekt, både för bofasta och inflyttare, men, som redan konstaterats, här återkommer kategoribundna behov, krav och önskemål som differentierade utgångspunkter. Genom att utgå från funktion istället för befintlig form ska god service av olika slag erbjudas i såväl tätorter som i mer glest befolkade områden. En väl fungerande service är avgörande förutsättningar för ett bra boende på landsbygden. Här är nytänkande, nya samarbetsformer och kompetensutveckling viktiga delar när det gäller både offentlig och kommersiell service. Den samhällseliga servicenivån vad gäller vård, skola och omsorg är i stort absoluta kategorier, andra delar av serviceutbudet, kan kanske anpassas. Tillgänglighetsfunktioner i form av offentliga transporter med rimlighet i turtäthet och tillförlitlighet, matchade mot öppethållandestider, matchade vidare mot arbete, pendling etc. En rimlig lösning på vardagen som ger utrymme för kvalitetstiden som var skälet till att man en gång flyttade.

Platsen, kontexten

Med risk för repetition så växer analysinriktningen fram mot ett kunskapsbehov som definierar kombinationen av det unika och det generella, i en kontextuell ansats. För kvalitén i relationen till den potentielle migranten, för ambitionsnivån i den lokala migrationsstrategin (se rekommendationer). Vid sidan av det som redan sagts framträder också behovet av en sådan fördjupad analys, policyunderlag för att framhäva den specifika kombination som definierar den plats som ständigt är unik, men där den förenklade bilden, kanske inte plockar fram de företräden detta kan ha. Det attraktivitetsbegrepp som används kan vara bundet i etablerade presentationsformer som inte kan figur-sys för att stimulera olika kategorier av möjliga migranter i besluts-, etablerings- och integrationsfaser.

Men platsen är inte bara situationen nu. Det är hur den kan utvecklas och hur det berättas om den, i den. Vykortet som migranten skickar tillbaka till nära och kära, skall inte bara berätta att han/hon/vi kommit fram utan konstatera... 'och du, dom har latte här på konditoriet!!??

Här återberättas en kulturmiljö och kulturaktiviteter, som kan bidra till öppenhet och migrantens förståelse för historiska sammanhang och för platsens betydelse och därmed för den lokala kulturens särdrag. För besöksnäringens möjligheter att locka förstagångsbesökare och därmed den långa vägen till inflyttning och framväxt av nya företag. Rätt berättad öppnar den dörren för en stolthet och självmedvetenhet av rötter och medlemskap.

Platsen är och kan också bli något mer. Ekonomisk forskning visar att vår lön, produktivitet och kreativitet är alltmer beroende av den plats där vi bor och verkar. Oskrivna kunskap, kompetens och social tillit utgör osynliga infrastrukturella förutsättningar för innovation och entreprenörskap.

... och delar av infrastrukturen

Det räcker dock inte med att i allmänna ordalag diskutera samhällets basfunktioner eller tröskelvärden för deras upprätthållande eller platsens immateriella värden. Om livskvalitet innehåller en trygg uppväxtmiljö, kan man inte samtidigt ta bort klass 4-6 i den lokala skolan. Skolornas lokalisering kommer fortsatt vara en central funktion för bosättning, men också i

direkt relation med det lokala näringslivet eller föreningslivet, särskilt industriprofilerade respektive idrottsdefinierade gymnasieskolor. I den livslånga utbildningskarriären kan möjligheterna till distansutbildning, i olika former, öppnar dörren för platsbundna individer i en vid tolkning av denna kategori.

Ropen på bredband och näthastighet är tydliga och reaktionen ligger så långt fram som de kommunala budgetarna överhuvudtaget klarar av. Direkt i anknytning till det lokala näringslivets behov, men också som en absolut kategori i försöken att ragga nya företagsetableringar. Möjligheten till distansarbete är ett inslag i arbetsmarknadsdefinitionen, men kanske inte i den omfattning man en gång trodde – processen pågår dock. Digitaliseringen är också en dimension av vardagen (se ovan) som bygger ut samhällets servicekapacitet från e-hälsa-teknik till olika aspekter av kommersiell service (det senare med möjlighet till konkurrens med lokala leverantörer).

”Digitalisering betyder såklart också att man kan hålla sig uppdaterad och m.h.a. e-handel köpa vad man behöver på nätet. Så länge leveranser inom bud- och postväsende hålls vid liv, oavsett var på landsbygden man befinner sig är detta en stor fördel för landsbygden eftersom utbudet på nätet har ökat radikalt bara de senaste par åren.”(Ulver, 2012, p. 8)

Som sagt så länge post- och budverksamhet hålls vid liv...

Näringarna

Bilden av den lokala näringsverksamheten är komplex liksom de flesta aspekter av det problemområde vi försöker belysa. Men oftast är kännedomen om de lokala förutsättningarna bättre än vad den officiella statistiken kan återge. Situationen vad gäller förutsättningar likaså. Produktivitetens utvecklingen har varit och är fortsatt avsevärd, vilket för virkesindustrin har skapat ett arbetsmarknadsproblem men återverkningar fram till vår tid. Kostnadsprofiler spelar en viktig roll, även om centrala löneuppgörelser och prissättningsmekanismer hindrar konkurrensstimulerande strukturer. Bakom begrepp som innovation och entreprenörskap döljer sig en potential, som inte är uppenbar eftersom statistiska redovisningar, i dessa sammanhang, inte kan fånga den dynamik som faktiskt existerar. Strategier också på detta område måste vara öppna, inkluderande och mobiliserande.

Framtidsnäringar knutna till samhällliga möjligheter med utgångspunkt i hållbarhetsbegreppens, framför allt, ekologiska och ekonomiska aspekter har bara påbörjat sin framtidsorienterade process. Besöks- och reselivsnäringarna öppnar dörren och skapar plats för småskalig företagsamhet i gemenskap och med inslag indirekt till möjliga framtida migrationsbeslut. Detta kompletterande en ständigt närvarande samhällslig basindustriell verksamhet med jord- och skogsbruk, aktuell gruvnäring i expansionsfas och en framtida energiproduktion med arealkrävande produktionsförutsättningar. Möjligheter till utveckling vad gäller mer högteknologiska utvecklingsprocesser i senare och ännu oupptäckta led i värdekedjan med inriktning på alternativ användning av träråvaran och alternativ användning av rest- och spillprodukter noteras hos branschaktörer. Potentialen, som tidigare nämnts i anknytning till ’silver’generationen med inriktning på välfärdsprodukter (hälsa och vård), i vid definition, har också sina lokaliseringsteoretiska möjligheter. Den teoretiska potentialen

ger utrymme för fantasi, utan att bli fantasteri, och är inte begränsad till regionala eller nationella dimensioner eller definitioner av den så kallade 'marknaden'.

Utan att på något sett teckna den kompletta bilden är det också ett noterbart faktum att den framtida migranten i någon av alla kategorier också kan vara en egenföretagare eller en verksamhetsflyttare med behov av utrymme, billigt eller kostnadsbesparande, men också med bestämda krav och behov av arbetskraft, kompetens i tät symbios med produktionen men också med behov av finansiella och andra tjänster, nödvändiga för verksamhetens bedrivande. Den institutionella miljön måste vara någorlunda komplett och mottagandet, välkommandet in i företagarmiljön och i relation till den offentliga förvaltningen, måste vara lika välkomnande och organiserad som när det gäller migranten och dennes familj. Att denna profil kräver sin egen berättelse, sin egen marknadsföring är sedan länge ett väl etablerat faktum.

Länken från näringslivsdiskussionen till kompetens- och utbildningsbehov, har redan berörts, och behöver endast upprepas här. Frågan om lokal anpassning och en kontinuerlig dialog är också ett politiskt fastställt faktum i olika regionala och lokala dimensioner. Behovet accentueras, som poängteras av Arena för tillväxt – när det gäller den omfattande generationsväxling som präglar innevarande period. Företagarkunskap är inte något man enbart kan läsa sig till, ordningar för mentorsfunktioner eller särskilda satsningar för kompetensöverföring i andra former skall åtminstone minska negativa återverkningar på den framtida arbetsmarknaden.

Arbetsmarknaden

Oavsett om bilden av arbetstillfällen eller bosättning, som faktorer bakom migrationsbeslut, antyder att det senare är viktigare, spelar det tidigare en central roll. I många fall, dvs i relation till det unika beslutet, en avgörande roll. Statistiska genomsnittsvärden, säger inte så mycket om det unika exemplet eller volymen som finns i andra definierande kategorier.

Arbetsgivare, arbetsplatser, arbeten, arbetare och arbetsökande återfinns i två övergripande kategorier – på och utanför arbetsmarknaden. Dynamiken i det lokala arbetslivet har en strukturbestämmande bakgrundshistoria, ett konjunkturbestämt och lönsamhetsdefinierat nu och en obestämd, osäker framtid. Den generella kategorin boende, i sysselsättning och utanför utgör den lokala poolen i en matchning mellan utbud och efterfrågan som skapar eller saknar förutsättningar för migrationsbeslut. Det första problemet är att matchningen inte är direkt kvantitativ utan primärt kvalitativ. Lokala kompetenser måste ofta profileras mot ett utbud som återfinns i en större pendlingsbar arbetsmarknadsregion. Lokal specialistkompetens måste ibland sökas i ett vidare upptagningsområde, ibland baserat på sådana geografiska avstånd att lång- och kortpendling är nödvändigt eller, än mer, migration är en förutsättning. Den regionala specialiseringen har tydliga effekter på graden av arbetsmarknadsdynamik (rörlighet). Små arbetsmarknader kan kompensera för sin relativa litenhet i den mån de är specialiserade. (Eriksson, Lindgren, & Malmberg, 2008) Statistiken säger att arbeten med lägre formellt kompetensinnehåll är lättare att fylla i periferin än spetsad specialistkompetens.

"Det viktigaste skälet för tvåinkomsthushåll att inte flytta ut på landet trots att de vill, är att det inte finns arbetsmöjligheter för båda (Stockdale 2006, Green 1997) vilket Niedomysl och

Amcoff (2011a) menar borde vara ett problem främst för högutbildade personer med specialkunskaper. ... högutbildade .. snarare torde kunna vara mer flexibla geografiskt, med de digitala möjligheter som finns. Men samtidigt ser man att internationella storföretags huvudkontor i större grad lägger sig i storstäderna och att dessa kräver fysisk närvara av medarbetarna trots digitala lösningar.”(Ulver, 2012, p. 6)

En särskild ingång för diskussionen kring arbetsmarknaden är poolen av invandrare, som ställer speciella förutsättningar för en anpassning till det lokala med frågor kring språk och kommunikation, kring kvalificering formellt och reellt etc., på dagordningen.

“This heterogeneous distribution of immigrant ‘types’ across the national territory produces spatially differentiated effects on the age, sex, language, and educational composition of the local population and workforce. Information at the regional level on the skill composition of migrants particularly important to better inform the heated policy debate over the effects of immigration on local labour markets.”(OECD, 2011, p. 55)

Den framtida kompetensförsörjningen är en av nyckelfaktorerna för ett fortsatt svenskt välstånd. I detta ligger en påstådd urban dominans och företräde. Det gäller inte minst kompetensförsörjningen i näringslivet. Kunskap i ordets allra vidaste mening blir successivt en alltmer betydelsefull ingrediens, vare sig det gäller tillverkningsindustrin eller den växande tjänstesektorn. Kravet på anställningsbarhet är en naturlig reaktion på den tilltagande globala konkurrensen.

Ett andra, och kanske större problem är de strukturella behov som skapas, som en konsekvens av större demografiska förändringar som den så kallade ålderspuckeln och 40-talisternas uttåg från arbetsmarknaden innebär.

Rörligheten hos den arbetssökande bestäms, som tidigare sagts, inte bara av individen själv, utan karaktären på beslutet om hur arbetskarriären kommer att se ut, definieras av var i livscykeln denne befinner sig, vilken typ av efterfrågan som finns på arbetsmarknaden och vilka livsmål som ligger i dennes profil. Frågan om att ta ett jobb, att pendla eller flytta innefattar eller påverkas i hög grad av medföljandes livsmål och lokalsamhällets mer allmänna förutsättningar för att lösa den totala livssituationen.

Ett ytterligare tema av betydelse, med central betydelse för utvecklingen på den lokala arbetsmarknaden, i perspektiv av diskussionen ovan är kopplad till utbildningsmöjligheter relaterat till olika faser i livscykeln. Unga som reser iväg är ett tema som redan nämnts, distansutbildning med tekniska förutsättningar i lokalsamhället och sökandet efter komplementära utbildningsmöjligheter i form av lärlingsplatser, mentorslösningar för nyföretagande och med lösningar på det stora behovet vid generationsväxling i de existerande företagen.

Arbetsmarknadsproblem har, rent generellt, ingen definitiv lösning, utan är föremål för en ständig dynamik, vilket också innebär att proaktiva system för planering, samverkan, evaluering och uppföljning, måste ständigt vara på plats. Det primära för denna essä är perspektivet på att de är del av en större problematik och bör hanteras som en sådan.

Politiska beslut, spontana processer, planerad framtid och lokal marknadsföring

Frågan om kommunernas prioriteringar och arbetet med olika typer av strategier i förhållande till inflyttning är ett centralt analytiskt moment både som underlag för prioriteringar på grundval av en, kvalitativ beredningsprocess med höga krav på djup, precision och profil, men också som en utgångspunkt för en medveten och, framför allt, riktad marknadsföring. Tankar kring detta återkommer i rekommendationerna. Ett moment som tidigt bör ingå är ett fokus, möjligtvis delat, på hur en fortsatt befolkningsmässig tillbakagång skall hanteras. Eller, som det också sägs 'att lindra problemen'. (Ulver, 2012, p. 6)¹⁰

Frågan om sättet att hantera organisationen av, framför allt, de förstnämnda perspektiven, sker oftast i projektform och de utvärderingar som mer systematiskt gjorts av detta visar inte på något särskilt positivt resultat. (Skålholt & Bjerke, 2008) Här hänvisas, med vissa reservationer, till en större svensk undersökning (220 case) genomförd av Nedomysl (2006), som särskilt tittat på projekt med inriktning på förändring av bilden, profilen och inställningen till olika platser. Slutsatsen i denna undersökning är att man inte ser någon större skillnad mellan dem som prövat olika former av processer och en kontrollgrupp som inte bedrivit något sådant arbete.

Utgångspunkter för ett sådant strategiarbete omfattar perspektiv och definitioner på vad som ligger innanför och utanför handlingsutrymmet/kontroll och vad som befinner sig eller borde finnas på andra aktörers och nivåers besluts- och implementeringsdomän.

Den ingång som föreliggande projekt identifierat, i linje med Vareide är en fokus på olika typer av attraktionskraft: företagsetablering, bosättning och besök.

Bland de särdrag som är nödvändiga i föreliggande projekts komparativa ambition är det faktum att:

"Of course, even though the Nordic countries share many common characteristics important differences between them remain in the division of responsibilities between different actors and levels in the political system." Nordregio, Policy brief 2012:3 Addressing the issue of demographic vulnerability.

Element som skall ingå i strategierna och hur kommunerna skall arbeta med att informera, attrahera, ta hand om och integrera inflyttare, samtidigt som detta görs med ett helhetsperspektiv som också inkluderar den bofasta befolkningen.

Bredd och djup vad gäller satsningar, åtgärds paket osv är omfattande och har i grunden att göra med de basfunktioner som lokalsamhällen/kommuner normalt har att brottas med. Omfattning och kvalitet vad gäller daghem, skola, fritid. Omfattning och kvalitet vad gäller vård och omsorg, tillhandahållandet av tekniska och infrastrukturella förutsättningar m m, m m. Jakten på ett generellt gott rykte ligger i huvudsak på utmaningar med denna inriktning. Närvaron av ett, på realiteterna baserat, rykte är en absolut utgångspunkt för eventuellt särskilda insatser på att rekrytera framtida migranter. En annan konsekvens skulle kunna

¹⁰ Som citerar Nedomysl och Amcoff.

vara hur man integrerar det strategiska arbetet på detta område in i tjänste- och befattningsbeskrivningar och i utformning och innehåll vid utlysning av tjänster, särskilt inom den kommunala sektorn. Man kan också tänka sig att välja en medveten, strategiskt fokuserad satsning mot vissa 'framtid'sgrupper.

Ett planeringsinslag med viktig förstärkningspotential är olika dimensioner av lokal förankring. Det kan direkt gälla själva demokratiprocessens innehåll, dvs transparens och inslag i den offentliga debatten. Det kan gälla frivilligsektorns engagemang och integrering.

En annan komplementär orientering har att göra med det första processteget nedan – att fånga uppmärksamheten. Ett spektakulärt event/fyrtårn, en lokalt definierad produkt etc., en kändisprofil med folktycke eller alltihop på samma gång. Att rikta uppmärksamheten mot bygden, platsen. Här finns det redan mycket uppfinningsrikedom. Allt är inte bra, allt går inte hem hos alla, vissa kan till och med reagera negativt, och något som vi ständigt återvänder till här, är och hur det blir med de bofasta.

Detta är inte en marknad vilken som helst. Den kräver en alldeles speciell marknadsföring:

- Att fånga uppmärksamheten. Var, hur, när?
- Att behålla den
- Att påverka en beslutsprocess.
- Att följa upp med det praktiska
- Välkommandet – att inte glömma processen när den lyckats →
- Assimileringen
- och den vidare uppföljningen.

Oavsett var vi befinner oss i den politiska processen, eller i utvecklingsarbetet är det uppenbart att evalueringsprocesser och gärna följeforskningsprocesser skall vara, bli ett naturligt och ständigt närvarande inslag för återkoppling in i strategi- och planeringsarbetet. En lärdom som återkommer i litteraturen och kommentarer kring helhetsperspektiven är att man för närvarande ägnar mest engagemang åt processevalueringar och förhållandevis lite åt effektevalueringar. Följeforskning som princip är knappas känt, oftast beroende på närvaron av en klassisk projektlogik. Korta perioder, små budgetar och krav på innovativitet i ny-finansiering är karaktäristiska drag i denna.

Det är många aktörer, akutlösningar, förändringsprocesser –men vilka är intressanta och var hittar man information. Vem äger frågan, vem driver frågan och vem berör frågan och vem har en åsikt, resurser etc.

Rekommendationer och eventuella förslag till underlag för ny ansökning.

- Det innebär också att undertecknad poängterar vikten av att *kartläggningen av nuläget, en konsekvensanalys* och en *jämförande analys mellan Dalarna och Hedmark*, på något sett realiserar, och det skyndsamt och gärna med en utvidgad geografisk täckning.
- En översättning av denna kartläggning m m, till det lokala planet med komplettering och integrering in mot den specifika lokala profilen och

förutsättningarna. Denna process bär på en särskild dimension av individuellt och organisatoriskt lärande. Diskussion kring frågan om profilhöjande och profilerande events, med konsekvensanalys kan också vara relevant i detta sammanhang.

- En omvandling till utvecklandet av *politiskt-demokratiskt etablerad migrationsstrategi* på den kommunala nivån, med ett helhetsperspektiv. En process som skulle kunna utvecklas inom ramen för en ny ansökning. Att göra projektlogiken till ett komplement i en sådan helhetslösning, men inte den avgörande ingrediensen.
- En modul för analytisk vidareutveckling är kopplat till konsekvensanalyser i olika former av scenarios.
- För att göra en sådan process kvalitativt bättre kan förutsättningar och pilotgenomförande av en funktionellt organiserad databas, dvs. migrationsstimulerande åtgärder, deras fördelar och nackdelar och eventuella faktiska resultat, vara ett verkningsfullt instrument.
- Att vidareutveckla helhetsperspektivet in i implementeringsfasen av migrationsstrategin så att detta naturligt blir en del i en successiv konsekvensanalys.
- Att systematiskt genomföra en kompetenshöjande utbildning riktad till kommunal personal med en grundläggande praktisk och teoretisk orientering, fördjupning kring migrationsfrågor.
- De som ofta försvinner i analys som genomförts är de unga, kvarboende. Offer för mytbildningen! Men också en väsentlig kategori vad gäller bygdens framtida utveckling. Möjligheterna för dessa till inträde på den lokala arbetsmarknaden och till utbildningstillfällen utan flyttning är väsentliga påverkansfaktorer och bör räknas in i särskilda åtgärder.
- För att verkningsfullt systematisera och kvalitativt (teori och metod) trygga en utvecklingsprocess, bjuda in akademien till ett följeforskningsprojekt, med långtgående uppdrag in i verksamhetsutvecklingen.
- Att i alla avseenden, vad gäller ovan nämnda aspekter, från åtgärdsanalys till målgrupper etc., integrera ett substansierat genusperspektiv.
- Att ta initiativ till en integrering där EU:s regionalpolitiska policy fundament integreras i det lokala policytänkandet och strategiskt nätverksutbyggande åtgärder.
- Att etableringen av åtgärder, kring temat 'välkomnande', genomförs i särskild ordning, då det inte behöver vänta på formuleringen av en migrationsstrategi. En översyn av det lokala paketet är värt en process i sig, särskilt ur perspektiv av kategorianpassning, enligt resonemang tidigare i denna rapport.

Referenser

Tryckta källor:

- E. Brenna (2013) *Hvordan få flere innbyggere i fjellbygdene – en systematisk undersøkelse av noen tilflyttingsprosjekter*. Masteroppgave, Høyskolen i Hedmark.
- Grensekommittén Hedmark – Dalarna. (2013) *11 prosjekter som har bidratt til å styrke grensekommunenes attraktivitet*.
- Hedmarks Fylkeskommune: *Framtidstro og optimisme skal prege hele Hedmark*. Regional platstrategi 2012-2015.
- L. Hörnström & J. Roto (2013) *A Nordic 'Agequake'? Population aging in Nordic countries*. Nordregio News 3 June.
- MINERVA (2012) *Jämställdhet har avgörande betydelse for Dalarnas framtida befolkningsutveckling*. WINNET, Dalarna.
- Aure, M. (2008). *Arbeidsmigrasjon fra Teriberka til Båtsfjord 1999- 2002*". Tromsø: Unversity of Tromsø, Faculty of Social Sciences.
- Danson, M., & de Souza, P. (2012). *Regional development in Northern Europe : peripherality, marginality and border issues*. London: Routledge.
- Elander, I. (1978). *Det nödvändiga och det önskvärda : en studie av socialdemokratisk ideologi och regionalpolitik 1940-72*. Stockholm ;: Arkiv för studier i arbetarrörelsens historia.
- Eriksson, R., Lindgren, U., & Malmberg, G. (2008). Agglomeration mobility: effects of localisation, urbanisation, and scale on job changes. *Environment and Planning A*, 40(10), 2419 – 2434.
- Florida, R. (2002). *The rise of the creative class : and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.
- Haukeland, P. I. o. B., Bent Aslak. (2009). *Den brede verdiskapningen*. Bø i Telemark.
- Huber, P., & Nowotny, K. (2013). Moving across borders: who is willing to migrate or to commute. *Regional Studies*, 47(9), 1462-1481.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Niedomysl, T. (2011). How Migration Motives Change over Migration Distance: Evidence on Variation across Socio-economic and Demographic Groups. [Article]. *Regional Studies*, 45(6), 843-855.
- NORDREGIO. (2005). *Northern peripheral, sparsely populated regions in the European Union*. Stockholm: Nordregio.
- NORDREGIO. (2012). *Att möta demografiska förändringar - en handbok för inspiration till handling i nordiska kommuner och regioner*. Stockholm: Nordic centre for spatial development.
- Nyman-Kurkiala, P. (1999). *Att flytta bort och hem igen : sociala nätverk i kedjemigration*. Umeå: Borréa.
- Nörsgaard, H., & Andersen, H. S. (2012). Motives for moving to rural, peripheral areas - work, 'rural idyll' or 'income transfer'. *Perspektiv*(22).
- Nörsgaard, H., Jensen, J. O., Simon, C., & Andersen, H. S. (2010). *Tilflyttere til yderområder: forandring, integration og strategier*. Aalborg: Statens Byggeforskningsinstitut.
- OECD. (2011). *OECD Regional Outlook: building resilient regions for stronger economies*.
- Ravenstein, E. G. (1889). The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52(2), 241-305.
- Skålholt, A., & Bjerke, K. (2008). *Regionenes kamp? - om tilflyttingsprosjekter*. Lillehammer: Östlandsforskning.
- Teigen, H., & Lien, G. (2013). Kommunen som naeringsutviklar - kommunalt tiltaksarbeid. In T. Ringholm & H. T. N. Aarsaether (Eds.), *Innovative kommuner*: Cappelen Damm Akademisk.
- Ulver, S. (2012). *Den nygröna människan - En översikt av landsbygdens status i förändring*: Jordbruksverket.

